

BVD / SBP

- rapportage over internationale ontwikkelingen
feiten en achtergronden die van belang
kunnen zijn voor de binnenlandse veiligheid

Nr. A84/014

6 maart 1984

POLITIEKE PARTIJEN IN MAROKKO

In dit derde deel in een serie rapporten over Marokko wordt aandacht geschonken aan de in dat land bestaande legale politieke partijen. Daarbij valt het accent op de legale oppositie, waarvan de 'Union Socialiste des Forces Populaires' (USFP) wel de belangrijkste component genoemd mag worden. Dezerzijds bestaat de indruk, dat enige in Westeuropa actieve Marokkaanse illegale oppositie - en verzetsbewegingen hun aanhangers vooral recrutereren uit de radicale vleugel van deze partij. In een volgende Focus zal overigens worden ingegaan op deze extreme splinterorganisaties en hun activiteiten in Westeuropa.

N.B. Om praktische redenen wordt in dit rapport vrijwel steeds gewerkt met de Franse benamingen van de verschillende partijen, vakbonden en studentenorganisaties.

POLITIEKE PARTIJEN IN MAROKKO

De 'Istiqlal-partij'

Zoals in een vorig rapport al is opgemerkt, was Marokko in de eerste helft van deze eeuw een Frans protectoraatsgebied. Langzaam maar zeker ontwikkelde zich in die jaren een nationalistische beweging die ging ijveren voor onafhankelijkheid. In januari 1944 werd in deze kringen de 'Hizb Al-Istiqlal' (Onafhankelijkheidspartij', in de Nederlandse pers vaak aangeduid als 'Istiqlal-partij') opgericht. De grote leider was _____, terwijl figuren als _____ en _____ tot de partijprominenten behoorde. De partij stelde zich ten doel te ageren voor volledige onafhankelijkheid en een constitutionele regeringsvorm onder de toenmalige sultan _____. In 1955 werd de basis van de partij nog verbreed, doordat zij nauw ging samenwerken met een in dat jaar opgerichte vakbond, de door _____ geleide 'Union Marocaine du Travail' (UMT).

Na de onafhankelijkheid in 1956 bleef de Istiqlal-partij bestaan. De sultan hield haar evenwel buiten de regering, omdat hij vreesde dat zij anders een te sterke positie zou gaan innemen en Marokko misschien zelfs wel een één-partijstaat zou worden. Voorts probeerde hij de invloed van deze partij in te dammen door in 1959 een andere politieke organisatie te legaliseren, de kort daarvoor opgerichte 'Mouvement Populaire' (MP), die haar aanhang vooral zocht onder de autochtone Berberbevolking. Overigens bleek al snel dat de zorgen van het staatshoofd onterecht waren, omdat de Istiqlal-partij zich in de praktijk ontpopte als een soort federatief verband van verschillende politieke stromingen, die elkaar in het verleden op één punt, de strijd voor de onafhankelijkheid, hadden gevonden. In 1959 kwam het tot een breuk toen de meer radicale, marxistisch georiënteerde stroming de partij verliet en de 'Union Nationale des Forces Populaires' (UNFP) oprichtte. De vakbond UMT koos de zijde van de nieuwe partij.

De Istiqlal-partij ontwikkelde zich vervolgens tot een als nationalistisch en burgerlijk conservatief te omschrijven groepering. In het begin van de jaren zestig kreeg de partij via enkele ministerposten enige tijd regeringsverantwoordelijkheid te dragen.

Nadat in de loop van 1965 de grondwet buiten werking was gesteld en het parlement was ontbonden, ging de partij weer een meer oppositionele koers varen. Dit resulteerde er uiteindelijk zelfs in dat in 1970 een samenwerkingsverband werd aangegaan met de UNFP, het 'Al-Koutlah Al Wataniya' (het 'Nationaal Verbond'). Deze vorm van samenwerking, waarbij de UNFP later plaats moest maken voor de van haar afgesplitste USFP, hield stand tot 1977. Toen trad de Istiqlal-partij namelijk weer toe tot het kabinet, nadat eerder in dat jaar een nieuwe grondwet in werking was getreden en parlementsverkiezingen hadden plaatsgevonden.

Oppositie binnen de 'Istiqlal-partij'

De hernieuwde regeringsdeelname was binnen de partij geen onomstreden zaak. Een door geleide radicale vleugel, die vooral onder jongeren veel aanhang zou hebben, verzette zich tegen deze koerswijziging. Vanuit die hoek voerde men vooral aan dat toetreding tot het kabinet de verwezenlijking van de door de partij beoogde staatkundige hervormingen geen stap dichterbij zou brengen maar daarentegen wel tot verlies van aanhang onder de bevolking zou leiden. Op het laatste partijcongres, in 1982, verloor de groep evenwel het pleit.)

De 'Union Nationale des Forces Populaires' (UNFP)

In september 1959 richtten de uit de Istiqlal-partij gestapte radicalen de UNFP op. De grote man was de marxist en Derde Wereld-activist)*
terwijl , en tot de
prominenten behoorden.

)* Overigens zagen sommige waarnemers in het protest van niet meer dan een late reactie op het feit dat hij in 1973, na het overlijden van de legendarische partijleider , de strijd om het leiderschap verloor van , die sindsdien de touwtjes in handen heeft.

)** Een aardig voorbeeld van het denken van biedt een uitspraak die hij in april 1965 deed tijdens een in Cairo gehouden conferentie over de Palestijnse kwestie, een zaak overigens die toen bepaald nog niet wereldwijd in het centrum van de belangstelling stond. Hij zei bij die gelegenheid: "De Palestijnse strijd maakt deel uit van de gezamenlijke nationale bevrijdingsbewegingen in Afrika, Azië en Latijns-Amerika. Het is maar niet een geschil tussen Joden en Arabieren, maar een Arabische revolutie tegen imperialistische machinaties, waarbij raciaal chauvinisme zelfs geen enkel rol speelt".

Zoals gezegd koos de UMT de zijde van de UNFP. De nieuwe partij boekte vrijwel direct een aardig publicitair succes toen de toenmalige premier

, oorspronkelijk een onafhankelijk politicus, zich er bij aansloot.

Alhoewel de UNFP steun betuigde aan de regering, het staatshoofd trouw zwoer en zich bereid verklaarde regeringsverantwoordelijkheid te dragen, gaf er in 1960 de voorkeur aan de door de breuk verzwakte 'Istiqlal-partij' een rol te laten spelen. De UNFP ging daarop in de oppositie.

Aan het tweede partijcongres in 1962 legde partijleider een uitgewerkte strategie-voorstel voor onder de titel "Option Révolutionnaire au Maroc".

Centraal stond daarin de afschaffing van de machtspositie van het staatshoofd en de instelling van wat hij noemde "een werkelijk democratische landsbestuur".

Voorts achtte hij het voor de verwezenlijking van zijn idealen van essentieel belang dat de UNFP de enige stem van de arbeidersklasse zou zijn. Deze laatste uitspraak was tegen het zere been van de UMT-leiding, die erop stond om op wat zij aanmerkte als vakbondsterrein autonoom te blijven. Dit conflict sudderde voort tot 1967 toen het werd opgelost door middel van de oprichting van een politiek bureau, waarin de leiders van de UNFP (en) en van de UMT ( ) zitting kregen.

Inmiddels was de UNFP medio 1963 voor het eerst getroffen door een golf van arrestaties. In juli van dat jaar maakte koning (de opvolger van) namelijk bekend dat een tegen zijn leven gesmeed complot was ontdekt. Veel UNFP-ers, onder wie en , werden vervolgens gearresteerd. Merkwaardig was dat de UMT geheel buiten schot bleef. Vrij algemeen werd aangenomen dat de vorst het wantrouwen tussen partij en vakbond wilde aanwakkeren)*. Een aantal arrestanten, onder wie in ieder geval , werd weliswaar ter dood veroordeeld, doch reeds spoedig begenadigd. In april 1965 werden alle veroordeelde gedetineerden weer op vrije voeten gesteld ; deze amnestie gold echter niet voor de bij verstek veroordeelde ballingen.

)* In oppositionele kringen werd er ook wel op gewezen dat de UNFP het in mei 1962 bij de eerste parlamentsverkiezingen met name in het zuiden en in de steden langs de kust zo goed had gedaan, dat de koning was geschrokken en partij daarom bij de bevolking in diskrediet wilde brengen. (Het gewone volk kijkt hoog op tegen de vorst, die zegt rechtstreeks van de profeet af te stammen).

De koning was overigens tot dit verzoeningsgezinde gebaar gekomen omdat hij na de hevige onlusten in Casablanca op 23 maart van dat jaar overleg wilde plegen met de UNFP-top. Nadat de prijs van de amnestie daarvoor had betaald, vond het overleg inderdaad plaats, maar het gesprek liep op niets uit.

was aan aanhouding ontkomen daardat hij in het buitenland verbleef. Hij werd daarom bij verstek ter dood veroordeeld en ging in ballingschap. Dit mocht echter niet baten, want op 29 oktober 1959 verdween hij op mysterieuze wijze uit Parijs. Algemeen wordt aangenomen dat hij was ontvoerd in opdracht van de Marokkaanse geheime dienst)*, die daarbij zou zijn geholpen door medewerker van de Franse inlichtingendienst)**.

Na zijn vrijlating zocht in september 1966 een goed heenkomen in het buitenland. Vandaaruit zou hij vervolgens binnen de UNFP een geheime, op subversieve activiteiten gerichte organisatie hebben opgebouwd. Dit apparaat zo verantwoordelijk zijn geweest voor een aantal tussen eind 1969 en begin 1973 in Marokko uitgevoerde bomaanslagen)***.

De UNFP splitst

In juli 1972 kwam het binnen de UNFP tot een breuk. Voor zover valt na te gaan betrof het meningsverschil met name de tactische kwestie onder welke voorwaarde eventueel aan verkiezingen zou worden deelgenomen, terwijl mogelijk ook het oud conflict tussen de UNFP en de UMT over de wederzijdse taakafbakening weer een rol was gaan spelen.

)* De organisatoren van deze actie zouden de in Focus nr. A84/013 d.d. 2-3-1984 nader genoemde generaal en diens toenmalige rechterhand zijn geweest.

)** Tot op heden gaat men er in kringen van Marokkaanse opposanten vanuit, dat het inlichtingen- en veiligheidsapparaat van hun moederland nauw samenwer met in ieder geval een aantal medewerkers van soortgelijke Franse dienste

)*** In een volgende Focus zal nader worden ingegaan op de activiteiten van en de door hem geleide illegale groeperingen.

De ene groep, de zgn. 'UNFP-afdeling Casablanca', werd geleid door
en , terwijl de voorman was van
de als 'UNFP-afdeling Rabat' aangeduide andere stroming. Beide groepen bleven
elkaar het recht op de naam UNFP betwisten, totdat e.s. eind 1974
besloten als 'Union Socialiste des Forces Populaires' (USFP) verder te gaan.

De UNFP van en speelt sedertdien geen rol van betekenis mee
in de Marokkaanse politiek. Alhoewel de partij het officiële Sahara-beleid van
het paleis in ieder geval niet actief steunt is de partij nimmer door repressie
maatregelen getroffen. Aan de gemeenteraadsverkiezingen van 1976 en 1983 en de
parlementsverkiezingen van 1977 nam men niet deel omdat het daarbij volgens de
partij om niet meer dan een klucht ging.

Het laatste UNFP-congres werd gehouden in het voorjaar van 1983. Interessant wa
dat die bijeenkomst werd bijgewoond door een Sovjetrussische delegatie)*.

De 'Union Socialiste des Forces Populaires' (USFP)

Begin maart 1973 kwamen in verschillende Marokkaanse steden bommen tot ontplof
terwijl op het platteland op enkele plaatsen schermutselingen plaatsvonden
tussen infiltranten en veiligheidstroepen. Alhoewel alles erop wees dat deze
acties het werk waren van aanhangers van de sinds 1966 in ballingschap vertoeve
en inmiddels in extremistisch vaarwater geraakte , en deze door
beide UNFP-afdelingen wegens gewelddadig verzet veroordeeld werd, nam de overhe
toch maatregelen tegen de 'UNFP-afdeling Rabat'. Tientallen leden van deze
groepering werden gearresteerd, terwijl de organisatie zelf in april werd verbo
wegens "subversieve en onwettige clandestiene activiteiten die instituten van
het koninkrijk schade wilden toebrengen".

)* Het ging hierbij niet om een CPSU-delegatie, maar om een afvaardiging van
het Sovjetvolk. Delegatie-leider was plaatsvervangende voorzitter van het
'Sovjet Volks Controle Comité' (vgl. 'Pravda' d.d. 24-4-1983).

Een jaar later was de verstandhouding tussen de regering en de leiding van de verboden groepering echter al weer zover verbeterd, dat bereid bleek te zijn om in juli 1974 Peking te bezoeken om bij de Chinese leiders te pleiten voor de Marokkaanse claim op de toen nog in Spaanse handen zijnde Westelijke Sahara. In ruil voor deze steun kreeg de oppositieleider de toezegging dat zijn organisatie gelegaliseerd zou worden.

In januari 1975 kon daardoor het eerste partij-congres van de 'UNFP-afdeling Rabat' worden gehouden. Bij die gelegenheid werd besloten dat de groepering voortaan 'Union Socialiste des Forces Populaires' zou heten. Onder de congresgangers circuleerde overigens een buiten de partij-kanalen om verspreid memorandum van de hand van . Daarin veegde hij de vloer aan met de partijleider die hij verweet er ten onrechte vanuit te gaan dat de koning bereid zou zijn om in het kader van het op een nationale consensus gericht beleid - fundamentele staathoudige hervormingen door te gaan voeren. Naar zijn mening diende de partij al was het maar omdat zij zich erop beriep de erfgenaam van te zijn, een revolutionaire koers te varen. Alhoewel onder de congresgangers aanhangers van waren, distantieerde de partij zich ondubbelzinnig van diens denkbeelden. In de loop van het jaar werd het voorts duidelijk dat de buitenlandse afdeling van de USFP, waarin ballingen als de boventoon voerden, de partijleiding in Marokko steunde.

Ondanks het feit dat het overleg tussen het paleis en de USFP-top geen zichtbare resultaten opleverde, wist de koning c.s. klaarblijkelijk toch goed aan het lijntje te houden. De partij besloot namelijk deel te gaan nemen aan de verkiezingen voor de gemeenteraden in 1976 en voor het parlement in 1977. Deze besluiten leidden op het in december 1978 gehouden partij-congres tot een nieuwe botsing tussen de leiding en de aanhang van . Ook nu dolven de laatste evenwel het onderspit. zei dat tot deelname was besloten omdat de partijleiding wilde voorkomen dat de koning erin zou slagen de USFP als politieke factor uit te schakelen. In dit verband verwees hij naar de UNFP die, door voor een boycot te kiezen, volgens hem daardoor in een isolement was geraakt en nog slechts een zeer marginale rol kon spelen.

Begin maart 1979 kreeg het USFP-dagblad 'Al-Moharrir' een verschijningsverbod opgelegd, dat enkele dagen duurde. Het paleis was erover gevallen dat in de kolommen van de krant de koning in verband met de viering van de 'Dag van de Troon' op 3 maart geen felicitaties waren aangeboden.

In de loop van 1980 was de sfeer tussen de regering en de USFP inmiddels zo verbeterd, dat het verantwoord achtte zijn ballingschap te beëindigen en naar zijn vaderland terugkeerde.

Nieuwe conflicten rond en binnen de USFP

Op 20 juni 1981 kwam het in Casablanca tot zware ongeregelheden uit protest tegen een forse verhoging van de voedselprijzen. Het leger trad met harde hand op, waarbij veel slachtoffers vielen en honderden arrestaties werden verricht. De in de stad gevestigde kantoren van de USFP en van de aan die socialistische partij geliëerde, in november 1978 opgerichte vakbond 'Confédération Démocratique du Travail' (CDT) werden gesloten, terwijl de beide partijbladen van de socialisten, het dagblad 'Al-Moharrir' en het weekblad 'Libération' (een verschijningsverbod kregen opgelegd *). Opmerkelijk was overigens dat noch de USFP noch de CDT zelf buiten de wet werden geplaatst.

Een paar dagen later haalde USFP-leider ongekend fel uit naar koning , merkwaardig genoeg niet vanwege de recente arrestaties en verbodsmaatregelen, maar omdat de vorst had ingestemd met een op 26 juni tijdens een topconferentie van de 'Organisatie voor Afrikaanse Eenheid' (OAE) in Nairobi bereikt compromis inzake de Sahara-kwestie. De zich Roomser dan de paus opstellende oppositieleider verweet de monarch een grenzeloze naïviteit, omdat hij akkoord was gegaan met het in de overeenkomst voorgestelde referendum in het omstreden gebied. Het paleis reageerde onmiddellijk door en enkele andere partijleden gevangen te laten nemen. Ook nu bleef de USFP zelf evenwel weer buiten schot.

Na de in oktober 1981 gehouden zitting van de volksvertegenwoordiging, de laats die viel binnen de in de Grondwet-1977 bepaalde zittingsduur, verklaarde de USFP-fractie de door de koning verordeneerde verlenging van die termijn met 2 jaar niet te kunnen accepteren en kondigde zij daarom aan de volgende parlementsittingen te zullen gaan boycotten.

---

*) Onder de arrestanten waren van de CDT, en

, de secretaris-generaal , de hoofdredacteur van 'Al-Moharrir'

In het voorjaar van 1982 verbeterde de relatie tussen de partijtop en de regering enigszins, toen in vrijheid werd gesteld en de USFP- en CDT-kantoren in Casablanca weer open mochten gaan. De partijbladen bleven evenwel verboden, terwijl de detentie van tientallen USFP- en CDT-leden werd voortgezet.

In het najaar herriep de partijleiding de een jaar eerder aangekondigde boycot van het parlement. motiveerde deze stap door eraan te herinneren dat de koning geen mogelijkheid geboden mocht worden om de invloed van de partij nog verder terug te dringen. Hij deed voorts een dringend beroep op de regering om de USFP met het oog op de aanstaande verkiezingen haar propaganda-middelen, met name de partijbladen, terug te geven.

Binnen de partij groeide ondertussen het verzet tegen , die een te toegevend houding jegens het paleis werd verweten. Deze radicale stroming, die vooral aanhang had onder de jeugd, werd geleid door . De onenigheid escaleerde rond een zitting van het centrale comité van de partij op 8 mei 1983 in Rabat, waarop besloten zou moeten worden of de USFP mee zou gaan doen aan de komende verkiezingen. Enkele dagen voor de bijeenkomst werden vrijwel alle nog vastzittende USFP- en CDT- leden vrijgelaten met uitzondering van twee prominenten, en . Omdat niet alle gevangenen in vrijheid waren gesteld en het verschijningsverbod van de partijbladen niet was teruggedraaid, stonden de radicalen erop dat in overeenstemming met eerdere partijbesluiten de verkiezingen geboycot zouden worden.

Vlak voor de opening van het CC-beraad kwam het op straat tot een heftig handgemeen tussen radicalen die zich toegang wilden verschaffen tot de vergaderruim en aanhangers van de partijtop. De politie greep in en arresteerde en een aantal van zijn medestanders. Voor het eind van de maand werden de arrestanten reeds veroordeeld wegens o.a. verstoring van de openbare orde en huisvredebreuk : de straffen varieerden van 3 jaar onvoorwaardelijke gevangenis straf voor en vier anderen tot 2 jaar voorwaardelijk.

Het CC-USFP had inmiddels ondanks het verzet besloten tot deelname aan de gemeenteraads- en de parlamentsverkiezingen. De radicalen reageerden woedend op dit besluit en op de aanhouding van hun medestanders. In een op 17 mei uitgegeven verklaring veroordeelden zij de partijtop, die zij een bourgeois en opportunistisch beleid verweten.

Alhoewel de bladen 'Al-Moharrir' en 'Libération' verboden bleven, kreeg de partij nu wel toestemming om een Arabisch dagblad uit te gaan geven. Op 14 mei verscheen het eerste nummer van 'Al-Ittihad Al-Ichtiraki') *). Met nadruk werd

---

*) Als uitgever van dit blad wordt genoemd, die lid zou zijn van de commissie voor internationale contacten van de USFP.

verklaard dat de publicatie van deze krant slechts een tijdelijke maatregel was, in afwachting van de herverschijning van 'Al-Moharrir'.

In de loop van november jl. deden de koning en een verdere stap in elkaars richting. In ruil voor de vrijlating van en was de USFP-leider bereid om als minister van Staat zitting te nemen in het toen geformeerde kabinet- , dat de voorgenomen parlementsverkiezingen zou gaan organiseren. maakte wel duidelijk dat hij alleen tot de regering toetrad om toezicht te houden op de voorbereidingen voor de gang naar de stembus en dat deze stap zeker geen mede-verantwoordelijkheid betekende voor met name het economische beleid van de regering. Ook nu reageerden de radicalen binnen de USFP weer woedend.

De 'Parti du Progrès et du Socialisme' (PPS).

In de tijd dat het land nog een Frans protectoraatsgebied was, werd de CP-Marokko (PCM) opgericht als een afdeling van de CP-Frankrijk (PCF). In het begin van de jaren vijftig werd de PCM wegens haar deelname aan de bevrijdingsstrijd door de Franse autoriteiten verboden. Na de onafhankelijkheid in 1956 werd dit verbod opgeheven, zij het naar later bleek slechts voor enkele jaren. In 1960 werd de partij namelijk opnieuw buiten de wet geplaatst omdat communisme en islam volgens het paleis haaks op elkaar stonden.

Een aantal jaren later, in 1968, kreeg de leider van de oude PCM, , toestemming om de 'Parti de la Libération et du Socialisme' (PLS) op te richten. Deze partij mocht van de koning opereren als een nationale groepering van progressieven en enkele ex-PCM-leiders, maar zou zich verre dienen te houden van activiteiten die als communistisch waren aan te merken. Reeds een jaar later was de regering van mening dat de PLS de gestelde grenzen had overschreden en verbood zij de partij opnieuw. Partijleider werd gearresteerd en kreeg een jaar gevangenisstraf opgelegd.

Blijkbaar was koning er veel aan gelegen om de weinige communisten die Marokko rijk was toch niet al te krachtig de illegaliteit in te drijven, want reeds in 1972 kreeg toestemming om een krant, 'Al-Bayane', uit te gaan geven. In het eerste nummer publiceerde de ex-PCM- en PLS-leider een vurig pleidooi voor grotere eenheid onder "revolutionaire, progressieve en nationale krachten".

In de loop van 1974 bleek bereid de Sahara-politiek van het paleis te steunen. Hij ging hierin zelfs zover dat hij in juli en augustus van dat jaar een rondreis door Oost-Europa maakte om in die landen de Marokkaanse

aanspraken uiteen te zetten en te verdedigen. In ruil voor deze opstelling gaf de monarch hem toestemming weer een partij op te richten. Dit werd de 'Parti du Progrès et du Socialisme' (PPS). De prijs die de nieuwe partij moest betalen was dat zij moest beloven zich te zullen onthouden van aanvallen op de islam en de monarchie.

De PPS, die slechts een kleine aanhang - vooral onder studenten en intellectuelen - wist te krijgen, leidt sindsdien een vrij onopvallend bestaan. De partij trekt eigenlijk alleen de aandacht als het partijdagblad 'Al-Bayane' weer eens voor enkele dagen wordt verboden, hetgeen zo nu en dan gebeurt. Partij-leider , die de enige PPS-zetel in het parlement bezet, is niet als minister van Staat toegetreden tot het kabinet- ; voorzover bekend is hij daartoe ook niet uitgenodigd.